

آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری (مورد: روستاهای پیرامون نیکشهر)

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۰۹

صفحات: ۲۴۸-۲۳۵

ضیاءالحق هاشم‌زهی؛ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران. اسفندیار بندریان؛ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشکده علوم انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. مرتضی اسمعیل‌نژاد؛ دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

چکیده

در عصر پسمادرن و امروزی شاخص‌های توسعه به‌سوی چندبعدی شدن رفته و از بخشی بودن فاصله زیادی گرفته که در این میان صنعت گردشگری یکی از بااهمیت‌ترین ابعاد توسعه به‌شمار می‌رود. در این راستا، هدف پژوهش حاضر آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری در نیکشهر می‌باشد. تحقیق حاضر برحسب هدف، یک تحقیق کاربردی، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها یک تحقیق توصیفی و غیرآمایشی می‌باشد و در نهایت حسب نحوه اجراء، از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل اعضای شورای روستا، دهیاران و بخشداران روستاهای پیراشهری نیکشهر (تهرک، خیرآباد، زهک، نوک‌آباد و هیتان)، می‌باشد. حجم نمونه نیز بر اساس نمونه‌گیری هدفمند ۵۰ نفر تعیین شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل‌های FARAS، WASTPAS، FBWM، استفاده شد. نتایج آزمون همبستگی گویای عدم ارتباط بین توسعه صنعت گردشگری و آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری می‌باشد، همچنین نتایج مدل FARAS نشان داد که از بین عناصر گردشگری، خدمات با وزن ۰/۴۳۴، بالاترین میزان اهمیت را در روستاهای پیراشهری نیکشهر به خود اختصاص داده است. نتایج مدل FBWM نشان داد، در عملکرد فضایی عنصرهای اطلاعات و خدمات، به ترتیب روستاهای خیرآباد، نوک‌آباد، هیتان، تهرک و زهک، در عملکرد فضایی عنصرهای حمل‌ونقل و تبلیغات، به ترتیب روستاهای خیرآباد، هیتان، نوک‌آباد، تهرک و زهک بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت نتایج مدل WASTPAS به‌منظور رتبه‌بندی روستاهای پیراشهری با تأکید بر جاذبه‌های تاریخی و طبیعی نشان داد، روستای خیرآباد در هر دو جاذبه تاریخی-فرهنگی و طبیعی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

واژه‌های

کلیدی:

آمایش منطقه‌ای، روستاهای پیراشهری، گردشگری، نیکشهر.

E- Mail: dr.ebandaryan@gmail.com

نحوه ارجاع به مقاله:
هاشم‌زهی، ضیاءالحق، بندریان، اسفندیار، اسمعیل‌نژاد، مرتضی. ۱۴۰۱. آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری (مورد: روستاهای پیرامون نیکشهر). مجله توسعه فضاهای پیراشهری. (۷): ۲۴۸-۲۳۵.

گردشگری به‌عنوان یک فعالیت پویای اقتصادی، نقش مهمی در توسعه اقتصاد جوامع انسانی ایفا می‌کند (شاکرمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۷). گردشگری علاوه بر تأمین منافع اقتصادی، تأثیر قابل توجهی بر ابعاد فرهنگی-اجتماعی دارد (Amare et al, 2021: 1)، لذا بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه، صنعت گردشگری را به‌عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند (بابایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۷؛ حقیقت و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۱؛ طهماسبی و رضائی مقدم، ۱۳۸۹: ۳)، گردشگری یک نیروی اصلی در مکان‌سازی روستایی است و به‌طور گسترده برای حفظ و احیای روستایی در زمان عدم اطمینان اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد (Zhou, 2021: 1). که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی فرصت‌ها و محدودیت‌های گردشگری، نقش مؤثری در توسعه و در نتیجه توسعه ملی و تنوع‌بخشی به اقتصاد ملی بر عهده داشته باشد. این صنعت دارای پتانسیل‌های بالایی در زمینه‌های محیطی، فرهنگی و تاریخی است که برنامه‌ریزی و توجه به آن در راستای توسعه پایدار لازم است (احمدی، ۱۳۹۷: ۱۱۷). در عصر جهانی‌شدن، توسعه گردشگری به‌مثابه یکی از پیشران‌های اصلی توسعه فضایی و رقابت‌پذیری منطقه‌ای معرفی شده است؛ موضوعی که در ایران مغفول واقع شده و یا کم‌تر بدان پرداخته شده است (ندایی طوسی و فرخنده کیش، ۱۳۹۸: ۵۵)، این در حالی است که گردشگری برای به نتیجه رسیدن اهداف مورد نظر خود به پایداری و حفاظت محیط، احیاء و ثبات اقتصادی جوامع و توسعه تجارت گردشگری در مقیاس کوچک به‌عنوان یک شیوه عمل وابسته است (Getz, 2001: 74). برآورد این راهبردها تا زمانی امکان‌پذیر است که یک نگرش منطقه‌ای در زمینه آمایش سرزمین در تجمیع فعالیت‌های گردشگری وجود داشته باشد، تا با شناسایی مناطق مستعد و گونه‌های مختلف گردشگری، راهکارهای لازم در تبیین منطقه‌ای توسعه گردشگری اخذ گردد (تقی زاده و فروتن، ۱۳۹۳: ۱). در این راستا می‌توان امکان‌سنجی گردشگری را در یک منطقه جغرافیایی که شامل تعداد زیادی از عوامل اصلی و حیاتی برای توسعه می‌باشد در نظر گرفت که در آن جاذبه‌های بی‌ظنیری که می‌تواند تعداد مناسبی از بازدیدکنندگان غیر محلی را جذب کند وجود دارد (Holland, 2003: 102). به‌طور کلی دسته‌بندی جاذبه‌های گردشگری در چارچوب امکان‌سنجی و آمایش سرزمین، موجب جذب گردشگران بیشتری به منطقه شده و آن‌ها را به اقامت طولانی‌تر ترغیب می‌کند (Lea, 2002: 23).

در آمایش سرزمین یکی از قابلیت‌های فضایی مورد بررسی قابلیت گردشگری هر منطقه است تا با شناسایی آن و در چارچوب پایداری بستری برای توسعه فضایی فراهم آید. آمایش سرزمین در زمینه گردشگری در هر منطقه از طریق امکان‌سنجی توسعه گردشگری صورت می‌گیرد تا از این طریق قابلیت‌های توسعه گردشگری، بازشناخته شود (پوراصغر سنگاچین و ویسی، ۱۳۹۱: ۱۸۱). آمایش سرزمین جهت توسعه گردشگری، به دنبال، توسعه دسترسی به منطقه با ایجاد شبکه حمل‌ونقل مناسب، افزایش کمیت و کیفیت خدمات گردشگری، آموزش و تعلیم ساکنان محل در رابطه با گردشگری در منطقه؛ بازاریابی و برنامه‌های تشویقی برای جذب گردشگر، مدیریت و اجرای بهینه طرح توسعه گردشگری می‌باشد (رحیمی و هوشیار، ۱۳۹۸: ۳۱۸).

پژوهشگران داخلی و خارجی زیادی گردشگری و توسعه را موضوع پژوهش خود قرار داده‌اند که در این بخش به تعدادی از آن‌ها اشاره خواهد شد: نجفی کانی و عیسی نژاد (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی اثرات توسعه گردشگری خانه‌های دوم در روستاهای مناطق ییلاقی مطالعه موردی: بخش رودبار قصران شهرستان شمیرانات، پرداخته‌اند. نتایج

حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که گردشگری روستایی در زمینه‌های مختلف کالبدی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی دارای تفاوت معناداری تا سطح اطمینان ۹۹ درصدی هستند. براساس نتایج حاصل از آزمون تحلیل خوشه‌ای سلسله‌مراتبی روستاهای خوشه اول (روستاهای گرم‌آبدر، زایگان، لالان و آبنیک) و روستای خوشه دوم (روته) به ترتیب بالاترین رتبه را در زمینه توسعه گردشگری خانه‌های دوم به خود اختصاص دادند و روستاهای خوشه سوم (فردآباد و سنگ‌بن) و خوشه چهارم (لابارک)، اگرچه دارای جاذبه‌های گردشگری زیادی هستند، اما در مقایسه با روستاهای خوشه اول و دوم از سطح توسعه پایین‌تری برخوردارند. عباسی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تبیین فرآیند توسعه مراکز گردشگری روستایی و سنجش پایداری در دهستان درام و چورزق، شهرستان طارم، پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد؛ روستای گوهر که در مرحله درگیری مقصد از منظر مدل چرخه حیات گردشگری باتلر قرار دارد؛ با مجموع عددی ۸۴۲ در رتبه اول از منظر پایداری فعالیت‌های گردشگری می‌باشد و کمترین میزان پایداری گردشگری در مراکز اقامتی شیرین‌سو که در مرحله توسعه مقصد چرخه حیات گردشگری و با مجموع عددی ۱۱۱۵ می‌باشد و این بدین معناست که توسعه گردشگری با وجود اینکه موجب تأثیرات مثبت در برخی شاخص‌ها نظیر اشتغال-زایی و... در محدوده مورد مطالعه شده اما به‌طوری کلی از منظر شاخص‌های پایداری نسبت به روستاهای بکر و قرار گه رفته در مرحله کشف مقصد؛ ضعیف می‌باشند. خوش‌الحان و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان، راهکارهای توسعه صنعت گردشگری پایدار تبریز مبتنی بر مؤلفه‌های منطقه‌ای، به این نتایج رسیدند که تبریز با توجه به دارا بودن پتانسیل‌های متعدد از جمله مراکز تاریخی، جاذبه‌های طبیعت، وجود شخصیت‌های علمی، ادبی و مذهبی و ثبت برخی از اماکن و صنایع آن در فرم جهانی، از معیارهای لازم برای گردشگری پایدار در آینده برخوردار است. اقدامات صورت گرفته برای پایدارسازی گردشگری در تبریز در حد مناسب می‌باشد و تبریز ۱۴۰۴ به عنوان یک سرآغاز برای توسعه گردشگری پایدار و مدرن سازی تبریز برای افق‌های دور مطرح می‌گردد. آمادگی همه‌جانبه شهر با توجه به معیارهای زیستی، محیطی، ارزشی و انسانی پایدارسازی گردشگری، و فرهنگ‌سازی و ارتقاء دانش و پیشرفت شهری برای باورسازی توریسم از مهم‌ترین راهکارهای توسعه گردشگری می‌باشد. رحیمی و هوشیار (۱۳۹۸)، در پژوهش به بررسی راهبردهای توسعه گردشگری شهری از دیدگاه آمایش سرزمین (مورد مطالعه: استان کردستان)، پرداخته‌اند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد با توجه به اولویت‌های استخراج‌شده از نظر خبرگان و کارشناسان، امکان استفاده از ضعف‌ها و قوت‌ها و همچنین موازنه فرصت‌ها و تهدیدها در حد متوسط به پایین است؛ یعنی امکان بهره‌گیری از فرصت‌ها و قوت‌های موجود همراه با کم‌رنگ کردن ضعف‌ها و تهدیدها وجود دارد، اما این امر مستلزم برنامه‌ریزی و تقویت زیرساخت‌های گردشگری در استان کردستان و ارتقای آگاهی‌های عمومی در این زمینه است. معرب و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی به تحلیل راهبردی نقش و کارکرد گردشگری در توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی شهر مراغه)، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که در بخش فرصت‌های منطقه نیز حاکی از آن است که، توسعه و حفظ باغات شهرستان با وزن ۰/۲۳۵ به همراه سرمایه‌گذاری‌های و بسترسازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری با وزن ۰/۱۶۵ می‌تواند بخش‌های پیشرو توسعه توریسم این منطقه باشند. مجیدی ده‌شیخ و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به بررسی آمایش منطقه‌ای جاذبه‌های گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد با تأکید بر توان‌های اکوتوریسم، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که منطقه از توان‌های طبیعی و اکوتوریستی متعدد و متنوعی در جهت توسعه گردشگری برخوردار است اما توزیع خدمات و تأسیسات در کانون‌های جاذب روستایی نامتعادل است. محمدی ده چشمه و داری پور (۱۳۹۵)، در

پژوهشی به امکان‌سنجی توسعه منطقه‌ای بر پایه صنعت گردشگری در استان خوزستان با استفاده از مدل ترکیبی FAHP-GIS، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که شهرستان‌های بندر ماهشهر و آبادان به‌عنوان شهرستان‌های نسبتاً برخوردار و سایر شهرستان‌های استان به‌عنوان شهرستان‌های کمتر برخوردار از لحاظ قابلیت‌های گردشگری مؤثر در توسعه منطقه‌ای شناسایی شدند. ژنگ و همکاران^(۲۰۲۲)، در پژوهشی به بررسی تأثیر حس مکان انسانی در توسعه گردشگری چین پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد حس مکان به عاملی برای توسعه روستایی در چین تبدیل شده است. ژائو و همکاران^(۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان "گردشگری و (دوباره) ساختن مکان‌های روستایی: موارد دو روستای چینی" به این نتایج رسید که سرمایه اجتماعی در دو روستای مورد مطالعه منجر به تغییر در سبک‌ها و فرآیندهای مکان‌سازی شد و بر نتایج توسعه روستایی اثرات مثبت روستایی تأثیر گذاشته است. آمارا و همکاران^(۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی تأثیر گردشگری آشپزی به‌عنوان محرک توسعه اقتصادی منطقه‌ای و احیای مجدد فرهنگی اجتماعی در ایالت منطقه‌ای ملی آمه‌ارا، در اتیوپی پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی، توسعه و مدیریت صحیح گردشگری آشپزی با تقویت ارتباطات بین بخشی و توانمندسازی جوامع محلی، باعث توسعه اقتصادی و احیای مجدد فرهنگی اجتماعی مقصد می‌شود. ایچلبرگر و همکاران^(۲۰۲۰)، در پژوهشی به بررسی اکوسیستم‌های کارآفرینی در شهرهای هوشمند برای توسعه گردشگری، پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد رویکرد (اکوسیستم کارآفرینی هوشمند) EES از صنعت گردشگری در منطقه سود می‌برد، زیرا گردشگری باعث بهبود عناصر EES مربوطه می‌شود، در نتیجه منجر به افزایش فعالیت کارآفرینی می‌گردد. چنگ و همکاران^(۲۰۱۹)، در پژوهشی به تحلیل مکانی - زمانی توسعه گردشگری منطقه‌ای، پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که در مناطق توسعه‌یافته در حوزه گردشگری اقتصادی، عوامل فضایی و زمانی نقش مهمی در ارتقاء دارند، در حالی که در مناطق توسعه اقتصادی پایین در حوزه گردشگری، عوامل مکانی و زمانی نقش مهار را دارند. تسونگ و هسن پی^(۲۰۱۶)، در تحقیقی شاخص‌های گردشگری توسعه پایدار در کشور تایوان را مورد بررسی قرار داده‌اند نتایج نشان داد که مدیریت در پایداری گردشگری مناطق ساحلی تایوان تأثیر داشته است. لی و همکاران^(۲۰۱۶)، در پژوهشی بررسی گردشگری و نابرابری درآمدهای منطقه‌ای؛ به بررسی نقش توسعه گردشگری در کاهش نابرابری در آمدی منطقه‌ای در چین پرداخته‌اند. نتایج نشان داد گردشگری بین‌المللی و داخلی در نابرابری‌های منطقه‌ای؛ هم در سطح جهانی و هم به صورت محلی تأثیر دارد. فارماکی و همکاران^(۲۰۱۵)، در پژوهشی به بررسی سیاست‌گذاری توسعه گردشگری پایدار در قبرس، پرداخته‌اند. تأکید این مقاله بیشتر بر خط مشی‌های منطقه‌ای است که از سوی دولت، گردشگری پایدار قبرس را تحت تأثیر قرار می‌دهد. کومرال و اندر^(۲۰۱۲)، در پژوهشی به بررسی گردشگری، سیاست عموم توسعه منطقه‌ای، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد سیاست‌های عموم گردشگری در توسعه منطقه‌ای تأثیر دارد.

1 - Zhang et al

2 - Zhou et al

3 - Amare

4 - Eichelberger et al

5 - Entrepreneurial ecosystems in smart

6 - Cheng et al

7 - Tsung and Hsin-Pei

8 Farmak et al

9 Kumral & Onder

اکثر تحقیقات انجام شده که در پیشینه تحقیق که به مواردی از آن‌ها اشاره شده است، در حوزه گردشگری شهری و روستایی و رابطه آن با توسعه بوده است و به صورت کلی و با استفاده از تحقیقات پیشین، این موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. اما در پژوهش حاضر با استفاده از مدل‌های ترکیبی فازی و چند معیاره و استفاده از نظرات متخصصان حوزه گردشگری به تحلیل آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری در شهرستان نیکشهر پرداخته شده است.

گردشگری موتور محرک رشد و توسعه به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است و اغلب به‌عنوان وسیله‌ای به‌منظور توسعه اقتصادی مناطق در نظر گرفته می‌شود. تناسب بین مزایای گردشگری، جهات توسعه فعالیت گردشگری را مشخص و از عوامل پایدار گردشگری است. توسعه گردشگری در یک منطقه همواره متأثر از توان‌ها و قابلیت‌های محلی است. بنابراین، در جوامع علاقه‌مند به توسعه گردشگری برای دستیابی به پایداری گردشگری، سنجش توان‌های محیطی از یک‌سو و انتخاب گونه مناسب گردشگری از اهمیت ویژه در آمایش سرزمین برخوردار است (مجیدی ده شیخ و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۱).

یکی از استان‌های که دارای پتانسیل‌ها فراوانی در زمینه رشد و توسعه گردشگری می‌باشد، استان سیستان و بلوچستان است. این استان، سرزمینی وسیع از پیکره ایران اسلامی و متمدن به فرهنگ است که سیر و سیاحت در طبیعت، تاریخ و سرگذشت اجتماعی اقوام و آثار تاریخی، فرهنگی، اساطیر و مشاهیر آن از نزدیک، ایرانی را به شناخت بیشتر از خود و غیر ایرانی را به شناخت از اندیشه و فکر فرزندان این مرزوبوم در گذر زمان می‌رساند. این استان به‌عنوان یکی از پهناورترین و قدیمی‌ترین استان‌های کشور دارای ظرفیت‌های بالقوه فراوانی در تمامی زمینه‌ها به‌ویژه در زمینه گردشگری است که باید به دنیا شناسانده شود. ظرفیت‌های همه‌جانبه صنعت گردشگری سلامت، گردشگری مذهبی و جاذبه‌های دیدنی و تاریخی گوشه‌ای از توانمندی‌های سیستان و بلوچستان که با بهبود و تقویت زیرساخت‌ها زمینه‌ساز کارآفرینی، ایجاد شغل و درآمدزایی در این استان می‌شود (سالنامه استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۴۰۰). یکی از مناطق مستعد در زمینه گردشگری استان سیستان و بلوچستان، نیکشهر می‌باشد. نیکشهر با قرار گرفتن در قلب بلوچستان ایران، دارای جاذبه‌های گردشگری فراوانی از جمله باغات میوه‌های گرمسیری، نخلستان‌های بزرگ و قدیمی، قنات‌های تاریخی، چشمه‌های آبگرم و آبشارهای طبیعی با خواص طبی و شفابخش است که این منطقه را به‌عنوان قطبی مهم در گردشگری استان سیستان و بلوچستان معرفی کرده است. موقعیت جغرافیایی شهرستان نیکشهر و قرار گرفتن آن در امتداد جاده ترانزیتی در کنار طبیعت بکر و زیبای آن، در صورت تکمیل پروژه‌های زیرساختی منطقه مانند (جاده ترانزیتی و فرودگاه چابهار و...)، می‌تواند منجر به رشد صنعت گردشگری روستایی و توسعه منطقه‌ای شود (طرح جامع نیکشهر، ۱۳۹۵). اما با توجه به وضعیت موجود گردشگری نیکشهر (عدم توسعه زیرساخت‌ها، عدم موفقیت در بالفعل نمودن توان بالقوه جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی و...) شناخت مفاهیم و الگوهای توسعه گردشگری جهت تعیین الگوی مناسب، با توجه به اصول آمایش سرزمین در توسعه گردشگری روستایی، یک ضرورت است.

از این رو تحقیق حاضر به‌طور مشخص برای پاسخ به این سؤال اصلی انجام شده است که، جایگاه آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری نیکشهر با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری چگونه است؟

روشن‌شناسی

تحقیق حاضر برحسب هدف، یک تحقیق کاربردی، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها یک تحقیق توصیفی و غیرآزمایشی می‌باشد و درنهایت حسب نحوه اجراء، از نوع پیمایشی می‌باشد. به‌منظور انجام این پژوهش به دو روش اسنادی و میدانی به تهیه اطلاعات و تجزیه و تلفیق آن‌ها اقدام شده است. در مرحله اسنادی (مربوط به مبانی نظری و پیشینه تحقیق، همچنین گردآوری شاخص‌های پژوهش) به گردآوری اطلاعات از کتب، نشریات، آمارنامه‌ها، نقشه و سراچه‌های اینترنتی پرداخته شد. در مرحله اخذ اطلاعات میدانی (گردآوری اطلاعات و توزیع پرسشنامه‌ها در روستا-های پیراشهری مورد مطالعه)، ضمن مشاهده و پرسش از مطلعان و کارشناسان از طریق پرسش‌نامه‌ها، اطلاعات لازم اخذ شده است. ابزار گردآوری اطلاعات این پژوهش، پرسشنامه (محقق ساخته) می‌باشد. پرسشنامه پژوهش حاضر بر اساس طیف لیکرت (۵ گزینه‌ای، خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد، خیلی زیاد) تنظیم شد. محدوده تحقیق نیز روستاهای پیراشهری نیکشهر که داری جاذبه گردشگری هستند (تهرک، خیرآباد، زهک، نوک‌آباد و هیتان)، است. در این پژوهش به‌منظور سنجش و تجزیه و تحلیل از نرم‌افزار SPSS و مدل‌های FARAS، WASTPAS، FBMW، استفاده شد.

در راستای روشن شدن شاخص‌های صنعت گردشگری و آمایش منطقه‌ای، مقدار روایی آن نیز تعیین شد. در این راستا، به‌منظور افزایش روایی این پژوهش، پرسشنامه تهیه شده در اختیار تعدادی از اساتید مطلع (۲۰ نفر)، قرار داده شده تا مطالعه نموده و نظر خود را بیان نمایند، درنهایت روایی پرسشنامه از سوی اساتید مورد تأیید قرار گرفت. همچنین برای پایایی پرسشنامه‌های پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ از طریق بسته نرم‌افزاری SPSS استفاده شد. در این پژوهش پرسشنامه (صنعت گردشگری) با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹۸ و پرسشنامه آمایش منطقه‌ای با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸۲، از پایایی قابل قبولی برخوردار است. جدول (۱).

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل اعضای شورای روستا، دهیاران و بخش‌داران روستاهای پیراشهری نیکشهر (تهرک، خیرآباد، زهک، نوک‌آباد و هیتان)، می‌باشد. حجم نمونه نیز بر اساس نمونه‌گیری هدفمند ۵۰ نفر تعیین شد.

جدول ۱. شاخص‌های مورد بررسی و مقدار پایایی آن

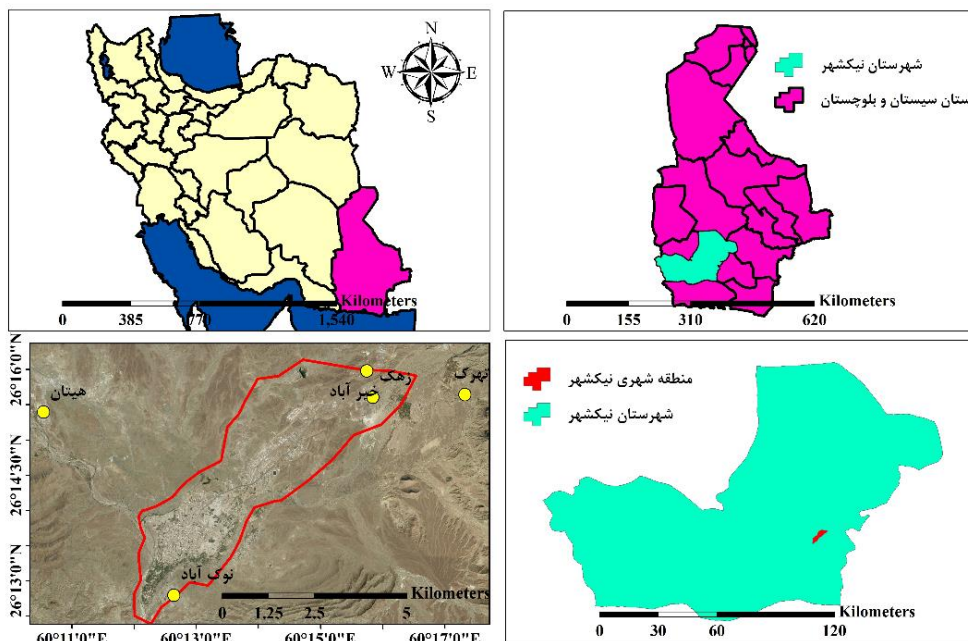
مقدار پایایی	شاخص آمایش منطقه‌ای	مقدار پایایی	شاخص صنعت گردشگری
۰/۷۸۲	توسعه یکپارچه و همسو	۰/۷۹۸	اطلاعات
	دستیابی به رشد متعادل		تبلیغات
	توزیع متعادل جمعیت و فعالیت		جاذبه
	حفظ یکپارچگی منطقه		حمل و نقل
	کاهش نابرابری‌ها		خدمات
	حفظ هویت فرهنگی		
	گسترش عدالت اجتماعی		
	تقویت و تجهیز فضاهای زیست و فعالیت		
	جلوگیری از تمرکز و قطبی شدن توسعه		
	حفظ محیط زیست و دستیابی به توسعه پایدار		

منبع: مجیدی ده‌شیر و همکاران ۱۳۹۶، پوراصغر و ویسی، ۱۳۹۰، لاشکی و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۹۴

شهرستان نیکشهر با وسعت ۱۲۲۸۰ کیلومتر مربع معادل ۶/۶ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان با موقعیت جغرافیایی ۶۰ درجه و ۱۳ دقیقه طول شرقی و ۲۶ درجه و ۱۳ دقیقه عرض شمالی از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و دلگان، از شرق به شهرستان قصرقند، از غرب به شهرستان فنوج و استان هرمزگان و از جنوب به شهرستان‌های کنارک و چابهار محدود شده است.

این شهرستان دارای ۳ مرکز شهری به نام‌های نیکشهر، اسپکه و بنت و تعداد ۴ بخش به اسامی مرکزی، لاشار، بنت و آهوران و تعداد ۱۱ دهستان و ۳۹۵ روستا می‌باشد (سالنامه آماری استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۴۰۰).

شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

در ابتدا قبل از بررسی و ارزیابی آمایش منطقه‌ای روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری، به بررسی نرمال بودن شاخص‌های آمایش منطقه‌ای پرداخته شد. مطابق جدول (۲)، نتایج به دست آمده از آزمون کولموگروف-اسمیرونوف حاکی از این واقعیت بود که همه شاخص‌های آمایش منطقه‌ای از توزیع نرمال برخوردار بود. نتایج به دست آمده در جدول (۲) نشان داد، مقدار سطح معناداری در همه شاخص‌ها بزرگ‌تر از مقدار خطا (۰/۰۵) بود و در سطح معناداری ۹۵ درصد توزیع این نمونه نرمال بود. بنابراین از تحلیل پارامتریک استفاده شد.

جدول ۲. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرونوف برای شاخص‌های آمایش منطقه‌ای

شاخص	سطح معناداری	میزان خطا	آماره کولموگروف اسمیرونوف	نتیجه گیری
توسعه یکپارچه و همسو	۰/۳۲۴	۰/۰۵	۱/۱۵۶	نرمال
دستیابی به رشد متعادل	۰/۳۳۲	۰/۰۵	۱/۱۶۵	نرمال
توزیع متعادل جمعیت و فعالیت	۰/۳۴۵	۰/۰۵	۱/۱۷۵	نرمال
حفظ یکپارچگی منطقه	۰/۳۱۲	۰/۰۵	۱/۱۴۵	نرمال
کاهش نابرابری‌ها	۰/۳۴۴	۰/۰۵	۱/۱۷۴	نرمال
حفظ هویت فرهنگی	۰/۳۵۱	۰/۰۵	۱/۱۸۶	نرمال
گسترش عدالت اجتماعی	۰/۳۳۲	۰/۰۵	۱/۱۶۵	نرمال
تقویت و تجهیز فضاهای زیست و فعالیت	۰/۳۴۶	۰/۰۵	۱/۱۷۶	نرمال
جلوگیری از تمرکز و قطبی شدن توسعه	۰/۳۳۶	۰/۰۵	۱/۱۶۹	نرمال
حفظ محیط‌زیست و دستیابی به توسعه پایدار	۰/۳۵۴	۰/۰۵	۱/۱۸۹	نرمال

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

در آمایش منطقه‌ای، گردشگری به‌عنوان یک بخش ارزشمند و رشد‌یابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح بوده و دارای خطرات و هزینه‌های کمتری در زمینه سرمایه‌گذاری با توجه به دسترس بودن منابع و پایین بودن قیمت‌ها در مقایسه با دیگر پروژه‌ها می‌باشد. آمایش منطقه‌ای برای توسعه گردشگری بومی، شامل دسترسی منطقه با ایجاد شبکه حمل‌ونقل مناسب، افزایش کیفیت و کمیت خدمات گردشگری، آموزش و تعلیم ساکنان محل در رابطه با گردشگری در منطقه، بازاریابی و برنامه‌های تشویقی برای جذب گردشگری، مدیریت و اجرای بهینه طرح توسعه گردشگری می‌باشد. بنابراین آمایش منطقه‌ای عرضه گردشگری را ترکیبی از ۵ عنصر می‌داند که عبارت‌اند از: حمل‌ونقل، جاذبه‌ها، خدمات، اطلاعات و تبلیغات. در ادامه نیز به‌منظور میزان همبستگی شاخص‌های آمایش منطقه‌ای و توسعه صنعت گردشگری، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. قابل‌ذکر است علامت (-) گویای عدم همبستگی شاخص‌های توسعه صنعت گردشگری با شاخص‌های آمایش منطقه‌ای و علامت (*) گویای همبستگی توسعه صنعت گردشگری با آمایش منطقه‌ای است.

متغیر آمایش منطقه‌ای در جدول (۳)، گویای مجموع تمامی شاخص‌های جدول (۲)، می‌باشد، به‌عبارت‌دیگر، در نرم‌افزار SPSS، مجموع تمامی شاخص‌های آمایش منطقه‌ای با (compute variable)، محاسبه شد، و درنهایت با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، متغیر آمایش منطقه‌ای با تک‌تک شاخص‌های گردشگری موردسنجش قرار گرفته شد.

جدول ۳. نتایج تناسب گویه‌های توسعه صنعت گردشگری با آمایش منطقه‌ای با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون

عنصر	ضریب همبستگی	سطح معناداری	وضعیت
جاذبه‌ها	۰/۱۲۳	۰/۰۷۶	-
حمل‌ونقل	۰/۱۰۰	۰/۰۸۷	-
تبلیغات	۰/۱۱۲	۰/۰۷۴	-
خدمات	۰/۱۰۹	۰/۰۷۹	-
اطلاعات	۰/۰۹۸	۰/۰۹۰	-

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

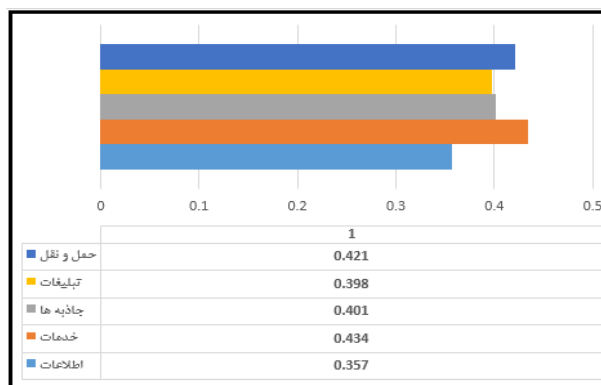
مطابق نتایج به دست آمده از جدول (۳)، عنصر جاذبه‌ها با مقدار ضریب همبستگی 0.123 ، عنصر حمل و نقل با ضریب همبستگی 0.100 ، عنصر تبلیغات با ضریب همبستگی 0.112 ، عنصر خدمات با ضریب همبستگی 0.109 ، عنصر اطلاعات نیز با ضریب همبستگی 0.098 ، و سطح معناداری (0.076 ، 0.087 ، 0.074 ، 0.079 ، 0.090)، گویای عدم همبستگی بین توسعه صنعت گردشگری و آمایش منطقه‌ای در روستاهای پیراشهری نیکشهر می‌باشد.

حال با توجه به عدم همبستگی بین توسعه صنعت گردشگری و آمایش منطقه‌ای، لازم دانسته شد به بررسی هر یک از عناصر گردشگری و عملکرد فضایی هر یک از عناصر در روستاهای پیراشهری پرداخته شود. در این راستا، به منظور رتبه‌بندی هر یک از عناصر در روستاهای پیراشهری نیکشهر از مدل FARAS استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۴) است. لازم به ذکر است به دلیل حجم زیاد جداول در مدل، تنها به نتایج جدول نهایی اکتفا شده است.

جدول ۴. تابع بهینگی و درجه مطلوبیت هر یک از عناصر گردشگری با تأکید بر آمایش منطقه‌ای در روستاهای پیراشهری

	اطلاعات			خدمات			جاذبه‌ها			تبلیغات			حمل و نقل		
	α	β	γ	α	β	γ	α	β	Γ	α	β	γ	α	β	Γ
$\otimes$	0.18	0.19	0.16	0.21	0.22	0.21	0.21	0.21	0.19	0.19	0.20	0.17	0.21	0.20	0.19
S	7	0	6	3	1	3	1	4	8	9	0	6	0	0	8
S_j	0.167			0.213			0.187				0.19		0.221		
											8				
K_j	0.357			0.434			0.401				0.39		0.421		
											8				

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

شکل ۲. وزن نهایی عناصر گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

مطابق جدول (۴)، در روستاهای پیراشهری نیکشهر، به ترتیب عناصر خدمات با مقدار وزن 0.434 ، حمل و نقل با مقدار وزن 0.421 ، جاذبه‌ها با مقدار وزن 0.401 ، تبلیغات با مقدار وزن 0.398 ، اطلاعات نیز با مقدار وزن 0.357 ، بالاترین و پایین‌ترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز به منظور عملکرد فضایی گردشگری در روستاهای پیراشهری از مدل Fuzzy BWM استفاده شد. بر اساس نتایج مدل، هر نقطه روستایی که مجموع عناصر آن بیشتر از $4/000$ باشد به عنوان نقطه گردشگری و هر نقطه روستایی که مجموع عناصر آن بیشتر از $6/000$ باشد به عنوان قطب گردشگری محسوب می‌شوند، همچنین هر نقطه روستایی که مجموع عناصر آن‌ها بین $4/000 - 5/000$ باشد، به عنوان مراکز گردشگری شناخته می‌شوند.

جدول ۵. عملکرد فضایی عنصر اطلاعات و خدمات در روستاهای پیراشهری

روستا	تجمع MF	رتبه MF	تجمع CS	رتبه CS	تجمع کلی	رتبه کلی	عملکرد فضایی
تهرک	۳/۹۳۴	۱۸	۳/۸۷۶	۷	۴/۲۳۱	۴	نقطه گردشگری
خیرآباد	۷/۲۶۷	۱	۶/۳۹۹	۱	۶/۹۰۸	۱	قطب گردشگری
زهک	۳/۶۱۲	۲۱	۲/۹۹	۲۵	۴/۱۱۲	۵	نقطه گردشگری
نوک‌آباد	۴/۳۳	۵	۴/۳۹۷	۳	۴/۸۸۳	۲	نقطه گردشگری
هیتان	۴/۱۶۵	۷	۴/۰۴۱	۵	۴/۵۲۶	۳	نقطه گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

جدول ۶. عملکرد فضایی عنصر حمل‌ونقل و تبلیغات در روستاهای پیراشهری

روستا	تجمع TB	رتبه TB	تجمع MS	رتبه MS	تجمع کلی	رتبه کلی	عملکرد فضایی
تهرک	۳/۵۵۴	۷	۴/۵۵۴	۷	۴/۳۴۲	۴	نقطه گردشگری
خیرآباد	۷/۳۴۲	۱	۶/۵۴۳	۱	۶/۸۸۷	۱	قطب گردشگری
زهک	۳/۳۲۱	۸	۳/۱۳۴	۸	۳/۳۳۲	۵	نقطه گردشگری
نوک‌آباد	۵/۳۳۴	۵	۵/۵۶۴	۳	۵/۵۴۳	۳	مرکز گردشگری
هیتان	۵/۴۵۳	۵	۵/۶۵۴	۵	۵/۶۷۵	۲	مرکز گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

مطابق نتایج به‌دست آمده از جدول (۵)، در عملکرد فضایی عنصرهای اطلاعات و خدمات، به ترتیب روستاهای خیرآباد، نوک‌آباد، هیتان، تهرک و زهک بالاترین و پایین‌ترین رتبه، و مطابق جدول (۶)، در عملکرد فضایی عنصرهای حمل‌ونقل و تبلیغات، به ترتیب روستاهای خیرآباد، هیتان، نوک‌آباد، تهرک و زهک بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. اما دستیابی به اهداف توسعه گردشگری در واقع زمانی امکان‌پذیر است که به شناخت بیشتر وضع موجود پیرامون گردشگری در عنصر جاذبه‌ها با رویکرد آمایش منطقه‌ای حاصل شود. آنچه در این شناخت ارزشمند می‌باشد. درک فضا‌مندی جریان گردشگری در روستاهای پیراشهری نیک‌شهر می‌باشد که در دوسویه گردشگر و روستا شکل گرفته و بازخوردهای مربوط به خود را به وجود می‌آورد. بر این مبنا به ارزیابی هر یک از جاذبه‌ها بر اساس پنج معیار (کیفیت، اصالت، منحصربه‌فرد بودن، گسترش فعالیت، قدرت جذب)، بکار گرفته شده است. برای این منظور از مدل WASTPAS استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۷) می‌باشد. بر مبنای این بررسی‌ها مشخص شد، روستای خیرآباد در هر دو جاذبه تاریخی-فرهنگی و طبیعی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

جدول ۷. محاسبه مقدار ((Q_i و λ)) و برای رتبه‌بندی روستاهای پیراشهری بر اساس جاذبه‌های طبیعی و تاریخی-مذهبی

جاذبه‌های تاریخی-مذهبی				جاذبه‌های طبیعی			
رتبه‌بندی روستاها	Q_i	λ	روستا	رتبه‌بندی روستاها	Q_i	λ	روستا
۴	۳/۵۵۴	۰/۹۸۹	تهرک	۵	۳/۴۱۲	۰/۹۸۹	تهرک
۱	۳/۹۷۶	۰/۹۸۹	خیرآباد	۱	۳/۸۹۷	۰/۹۸۹	خیرآباد
۵	۳/۴۳۲	۰/۹۸۹	زهک	۴	۳/۵۶۴	۰/۹۸۹	زهک
۲	۳/۸۷۶	۰/۹۸۹	نوک‌آباد	۲	۳/۷۸۶	۰/۹۸۹	نوک‌آباد
۳	۳/۶۷۵	۰/۹۸۹	هیتان	۳	۳/۶۷۸	۰/۹۸۹	هیتان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

نتیجه‌گیری

آمایش منطقه‌ای می‌کوشد تا از طریق تنظیم رابطه انسان با محیط، توسعه در خور و پایداری را ایجاد نماید و بدیهی است که ایجاد هماهنگی بین انسان و محیط به شناخت توان‌های اکولوژیکی و ارزیابی آن‌ها نیاز دارد تا بتوان ضمن تعیین کاربری‌های مناسب، مطلوب‌ترین آن‌ها را در نظر گرفت. بنابراین هدف نهایی تمامی اهداف گردشگری در قالب آمایش منطقه‌ای، نیل به گردشگری پایدار، تعادل و توازن منطقه‌ای، توزیع مناسب فعالیت‌ها و استفاده حداکثر از قابلیت‌های محیطی در فرایند توسعه مناطق است. در این راستا، مطابق نتایج به‌دست آمده، مشخص گردیده شد که تاکنون سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آمایش منطقه‌ای در فضاهای گردشگری روستاهای پیراشهری نیکشهر چندان نتیجه‌بخش نبوده است و لذا معضلات و تنگناها در روندهای زمانی و در بین چند روستا مزمن و کهنه شده و اثرات مضاعف خود را بر صنعت گردشگری تحمیل و برجا گذاشته است، به طوری که مشخص شد در بین عناصر گردشگری، به ترتیب عناصر خدمات، حمل‌ونقل، جاذبه‌ها، تبلیغات، اطلاعات، بالاترین و پایین‌ترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. در واقع نتایج نشان داد که عنصر خدمات در روستاهای پیراشهری بسیار کم‌رنگ دیده می‌شود. به طوری که عمدتاً گردشگران از مسائلی چون نبود امکانات خدمات‌رسانی، نبود جاذبه‌های تفریحی مناسب، عدم رعایت بهداشت، عدم سرویس بهداشتی تمیز، اقامتگاه‌های اندک، نبود پارکینگ در اکثر روستاهای مورد مطالعه، بی-کیفیت بودن غذاهای رستوران‌ها، پایین بودن کیفیت راه‌ها و جاده‌ها، نبود آبخوری‌های بهداشتی در سطح روستا، اعتراض داشتند. بنابراین از دیدگاه متخصصان بزرگ‌ترین مشکل و به عبارتی بااهمیت‌ترین عناصر گردشگری که باید در آمایش منطقه‌ای این روستاها لحاظ گردد، توسعه خدمات و زیرساختی است. به طوری که گردشگران دوباره این روستاها را به‌عنوان سفر گردشگری خود انتخاب نمایند.

در ادامه نیز عدم آمایش منطقه‌ای در روستاهای پیراشهری با تأکید بر توسعه صنعت گردشگری بیشتر نمایان می‌شود وقتی که در عنصر اطلاعات و خدمات، روستای خیرآباد به‌عنوان قطب گردشگری، و روستاهای تهرک، زهک، نوک‌آباد و هیتان به‌عنوان نقطه گردشگری محسوب شدند. در عنصر حمل‌ونقل و تبلیغات نیز، روستای خیرآباد به‌عنوان قطب گردشگری، روستاهای نوک‌آباد و هیتان به‌عنوان مرکز گردشگری و روستاهای تهرک و زهک نیز به‌عنوان نقطه گردشگری محسوب شدند. بنابراین همه روستاهای مورد مطالعه از مزایای ناشی از توسعه صنعت گردشگری به‌صورت یکسان بهره‌مند نیستند. بر اساس نتایج به‌دست آمده مشخص شد که روستاهای تهرک، هیتان، زهک که از نظر سطح-بندی جزء نقطه گردشگری قرار گرفته‌اند باید در پروسه‌های طولانی مدت وارد عرصه گردشگری با تأکید بر آمایش منطقه‌ای شوند زیرا عدم برخورداری از زیرساخت‌های گردشگری علیرغم توان بالا در جاذبه‌های طبیعی و تاریخی - مذهبی، به آسیب‌های جبران‌ناپذیر اجتماعی و فرهنگی در روستاها منجر خواهد شد. همچنین بر اساس نتایج مشخص شد که عملکرد فضایی روستاهای پیراشهری در عنصر جاذبه‌های تاریخی - مذهبی و طبیعی متفاوت است به طوری که روستای خیرآباد بالاترین امتیاز و روستاهای زهک و تهرک پایین‌ترین امتیاز را بر اساس پنج معیار: (کیفیت، اصالت، منحصربه‌فرد بودن، گسترش فعالیت، قدرت جذب)، به خود اختصاص داده‌اند. نتایج تحقیق نیز با مطالعات رحیمی و هوشیار (۱۳۹۸)، مؤمنی و شفیع (۱۳۹۷)، مجیدی ده‌شیخ و همکاران (۱۳۹۶)، محمدی ده‌چشمه و داری پور (۱۳۹۵)، همخوانی و مطابقت دارد. در نهایت در راستای نتایج به‌دست آمده، راهکارهای ذیل پیشنهاد گردیده شد:

- مبنی بر اینکه توسعه صنعت گردشگری روستاهای پیراشهری از آمایش منطقه‌ای تأثیر نپذیرفته، و وضعیت نابرابری‌ها و بی‌تعادلی‌ها در چارچوب محدوده‌های جغرافیایی روستاهای پیراشهری نیکشهر مشهود است، نیاز است سازمان‌های مرتبط از جمله میراث گردشگری، در چارچوب نظام برنامه‌ریزی توسعه، شاخص‌های آمایش منطقه‌ای را در توسعه صنعت گردشگری لحاظ کنند؛
- برنامه‌ریزی برای تجهیز عناصر (حمل و نقل، خدمات، اطلاعات و تبلیغات) در روستاهای دارای سطح نقطه گردشگری در فرایند زمانی بلندمدت؛
- برنامه‌ریزی برای تجهیز عناصر (حمل و نقل، خدمات، اطلاعات و تبلیغات) در روستاهای دارای سطح مرکز گردشگری در فرایند زمانی میان‌مدت؛ و
- برنامه‌ریزی برای تجهیز عناصر (حمل و نقل، خدمات، اطلاعات و تبلیغات) در روستاهای دارای سطح قطب گردشگری در فرایند زمانی کوتاه‌مدت.

منابع

- احمدی لاشکی، محمدجواد. شیخ‌الاسلامی، علیرضا. ۱۳۹۴. آمایش منطقه‌ای و توسعه پایدار گردشگری مطالعه موردی: مناطق چالوس، کلاردشت و نوشهر. اولین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط‌زیست پایدار.
- احمدی، عبدالمجید. ۱۳۹۷. پتانسیل‌سنجی گردشگری با تکیه بر بسترهای ژئومورفولوژیکی در راستای توسعه ناحیه-ای (مطالعه‌ی موردی: منطقه‌ی اورامانات). جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۱۶. شماره ۱ (پیاپی ۳۰). صص ۱۱۷-۱۳۵.
- بابایی، محبوب، مجرب قوشچی، رضا، بصیری توچایی، مرتضی. ۱۳۹۷. امکان‌سنجی و برنامه‌ریزی راهبردهای گردشگری شهرستان ماکو با استفاده از مدل (SWOT). مهندسی جغرافیایی سرزمین دوره ۲، شماره ۳، صص ۱۱۷-۱۳۰.
- پوراصغر، فرزام، ویسی، رضا. ۱۳۹۰. آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار. فصلنامه علوم اقتصادی. دوره ۴. شماره ۱۴. صص ۱۸۴-۱۹۵.
- پوراصغرسنگاچین، فرزام، ویسی، رضا. ۱۳۹۱. آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار، اقتصاد مالی. دوره ۵. شماره ۱۴. صص ۱۸۴-۱۹۵.
- تقی‌زاده، محمد مهدی و فروتن، افسون. ۱۳۹۳. مفهوم آمایش سرزمین و کاربرد آن در صنعت گردشگری. دومین همایش سراسری محیط‌زیست. انرژی و پدافند زیستی. تهران.
- حقیقت، علی، خرسندیان، عبدالخالق، عربی، حامد. ۱۳۹۲. بررسی رابطه علیت میان رشد اقتصادی و توسعه گردشگری در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA). سیاست‌های راهبردی و کلان. دوره ۱، شماره ۲. صص ۷۱-۱۰۸.
- خوش‌الحان، وحید، حسین‌زاده‌دلیر، کریم، نظم‌فر، حسین. ۱۳۹۹. راهکارهای توسعه صنعت گردشگری پایدار تبریز مبتنی بر مؤلفه‌های منطقه‌ای، جغرافیای گردشگری. دوره ۹. شماره ۱. صص ۱-۱۶.
- رحیمی، سمیه، هوشیار، حسن. ۱۳۹۸. راهبردهای توسعه گردشگری شهری از دیدگاه آمایش سرزمین (مورد مطالعه: استان کردستان). فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). دوره ۹. شماره ۲. صص ۳۱۷-۳۳۴.
- سالنامه آماری استانداری سیستان و بلوچستان. ۱۴۰۰. استانداری سیستان و بلوچستان

- شاکرمی، نعمت، اجزا شکوهی، محمد، منصورزاده، علی محمد. ۱۳۹۷. برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری کردستان بر پایه هویت رقابت‌پذیری منطقه‌ای با استفاده از تکنیک Meta-SOWT. فصلنامه مطالعات شهری. دوره ۷. شماره ۲۶. صص ۱۷-۳۰.
- طرح جامع نیکشهر. ۱۳۹۵. شهرداری نیکشهر.
- طهماسبی، مریم، رضائی مقدم، کورش. ۱۳۸۹. ناپایداری اکوتوریسم روستایی در استان خوزستان. انسان و محیط‌زیست. دوره ۸ شماره ۴. صص ۳-۱۵.
- عباسی، محمدجواد، سجادی، ژیلا، عبدالهی، علی. ۱۳۹۹. تبیین فرآیند توسعه مراکز گردشگری روستایی و سنجش پایداری؛ مورد پژوهی: مراکز گردشگری دهستان درام و چورزق، شهرستان طارم. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری دوره ۹ شماره ۳۵. صص ۶۳-۸۹.
- مجیدی ده‌شیخ، حکیمه، صفرآبادی، اعظم، گلی، علی. ۱۳۹۶. آمایش منطقه‌ای جاذبه‌های گردشگری با تأکید بر توان‌های اکوتوریسم (استان کهگیلویه و بویراحمد). فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. دوره ۸ شماره ۲۹. صص ۶۱-۸۲.
- محمدی‌ده چشمه، مصطفی، داری‌پور، نادیا. ۱۳۹۵. امکان‌سنجی توسعه منطقه‌ای بر پایه صنعت گردشگری در استان خوزستان با استفاده از مدل ترکیبی FAHP-GIS. مجله برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دوره ۶ شماره ۲۱. صص ۳۱-۴۴.
- معرب، یاسر، حیدری، امیر، صالحی، اسماعیل. ۱۳۹۷. تحلیل راهبردی نقش و کارکرد گردشگری در توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی شهر مراغه). فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری. دوره ۵ شماره ۱۶. صص ۱۵۳-۱۷۳.
- نجفی کانی، علی‌اکبر، عیسی نژاد، ناهید. ۱۴۰۱. تحلیلی بر اثرات توسعه گردشگری خانه‌های دوم در روستاهای مناطق ییلاقی مطالعه موردی: بخش رودبار قصران شهرستان شمیرانات. فصلنامه جغرافیا و توسعه دوره ۲۰ شماره ۶۶. صص ۱۷۷-۲۰۲.
- ندایی طوسی، سحر، فرخنده کیش، علیرضا. ۱۳۹۸. الزامات فضایی توسعه خوشه‌های خلاق و رقابت‌پذیر گردشگری- فرهنگی (شهرک‌های رسانه‌ای)؛ مورد پژوهی منطقه کلان‌شهری تهران. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. دوره ۸ شماره ۳۱. صص ۵۵-۷۲.
- Amare, W, Yihalem, K, Ying, Li. 2021. **Culinary tourism as a driver of regional economic development and socio-cultural revitalization: Evidence from Amhara National Regional State, Ethiopia.** Journal of Destination Marketing & Management. Volume 19. pp 1-11.
- Cheng, J, Jing, X, Zhenfang, H. 2019. **Spatiotemporal analysis of regional tourism development: A semi parametric Geographically Weighted Regression model approach,** Habitat International Volume 87. PP 1-10.
- Eichelberger, S, Peters, M, Pikkemaat, B, ShingChan, Ch. 2020. **Entrepreneurial ecosystems in smart cities for tourism development: From stakeholder perceptions to regional tourism policy implications.** Journal of Hospitality and Tourism Management. Volume 45. PP 319-329.
- Farmaki, A., Altinay, L., Botterill, D., Hilke, S. 2015. **Politics and sustainable tourism: The case of Cyprus.** Tourism Management. 47(5). PP 178-190.
- Getz, D. 2001. **Festivals, Special Events and Tourism.** New York: Ven Nostrand Reinhold.
- Hollnad, J, Michael. B. 2003. **Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda,** Uganda: ppt working paper.
- Kumral, N. Onder, O. 2012. **Tourism, Regional Development Public Policy,** Published Routledge.
- Lea, J. 2002. **Tourism and Development in the Third Word.** London Routledge.

- Zhang, Y, Guo, Y, Ji, L. 2022. **Going somewhere or for someone? The Sense of Human Place Scale (SHPS) in Chinese rural tourism.** Tourism Management, Volume 91. August 2022. 104530.
- Zhou, L, Wall, G, Zhang, D, Cheng, X. 2021. **Tourism and the (re)making of rural places: The cases of two Chinese villages.** Tourism Management Perspectives. Volume 40. October 2021. 100910.